ISSN-1301-9058

GAZİ ÜNİVERSİTESİ GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ

GAZI UNIVERSITY JOURNAL OF GAZI EDUCATIONAL FACULTY (GUJGEF)

GEFAD

Dergi Hakkında

Editör

Doç. Dr. Mehmet BULUT

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Gönül AKÇAMETE, Ankara Üniversitesi / Ankara University
Prof. Melik Ertuğrul BAYRAKTARKATAL, Başkent Üniversitesi / Başkent University
Prof. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK, Gazi Üniversitesi / Gazi University
Prof. Dr. İsmet ÇETİN, Gazi Üniversitesi / Gazi University
Prof. Mehlika DÜNDAR, Gazi Üniversitesi / Gazi University
Prof. Dr. Ömer GEBAN, ODTÜ / METU
Prof. Dr. Ayten GENÇ, Hacettepe Üniversitesi / Hacettepe University
Prof. Dr. Mehmet GÜROL, Yıldız Teknik Üniversitesi / Yıldız Technical University
Prof. Dr. Ahmet KAÇAR, Kastamonu Üniversitesi / Kastamonu University
Prof. Dr. Alaybey KAROĞLU, Gazi Üniversitesi / Gazi University
Prof. Dr. Hafize KESER, Ankara Üniversitesi / Ankara University
Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ, Atatürk Üniversitesi / Atatürk University
Prof. Dr. Emel KOÇ, Gazi Üniversitesi / Gazi University
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ, Selçuk Üniversitesi / Selçuk University
Prof. Dr. Yüksel TUFAN, Gazi Üniversitesi / Gazi University
Prof. Dr. İbrahim USLU, Gazi Üniversitesi / Gazi University
Doç Dr. Necla GÜNAY, Gazi Üniversitesi / Gazi University
Doç. Dr. Arif SARIÇOBAN, Hacettepe Üniversitesi / Hacettepe University
Yrd. Doç. Dr. Zekiye Müge TAVİL, Gazi Üniversitesi / Gazi University

Editör Yardımcıları

Dr. Alper ALTUNÇEKİÇ

Redaktör

Ahmet GÖKMEN
Mehmet EREN
Serhat İNAN

Açıklama

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (GEFAD) eğitim alanlarında özgün araştırma makaleleri yayımlayan hakemli bir dergidir. Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında olmak üzere yılda üç kez yayınlanır. Tüm bilim insanlarının yazılarına açıktır.
Dergimizde yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF) is a refereed academic journal publishing research papers in the fields of education. The journal is published three times a year, in April, August and December. It welcomes articles by scientists from every institution and nation.
The ideas puslished in our journal belong to the authors.

Tarandığımız İndeksler

ISI WEB OF SCIENCE
TÜBİTAK-ULAKBİM
EBSCOhost
Index Copernicus
ASOS
TÜRK EĞİTİM İNDEKSİ (TEİ)

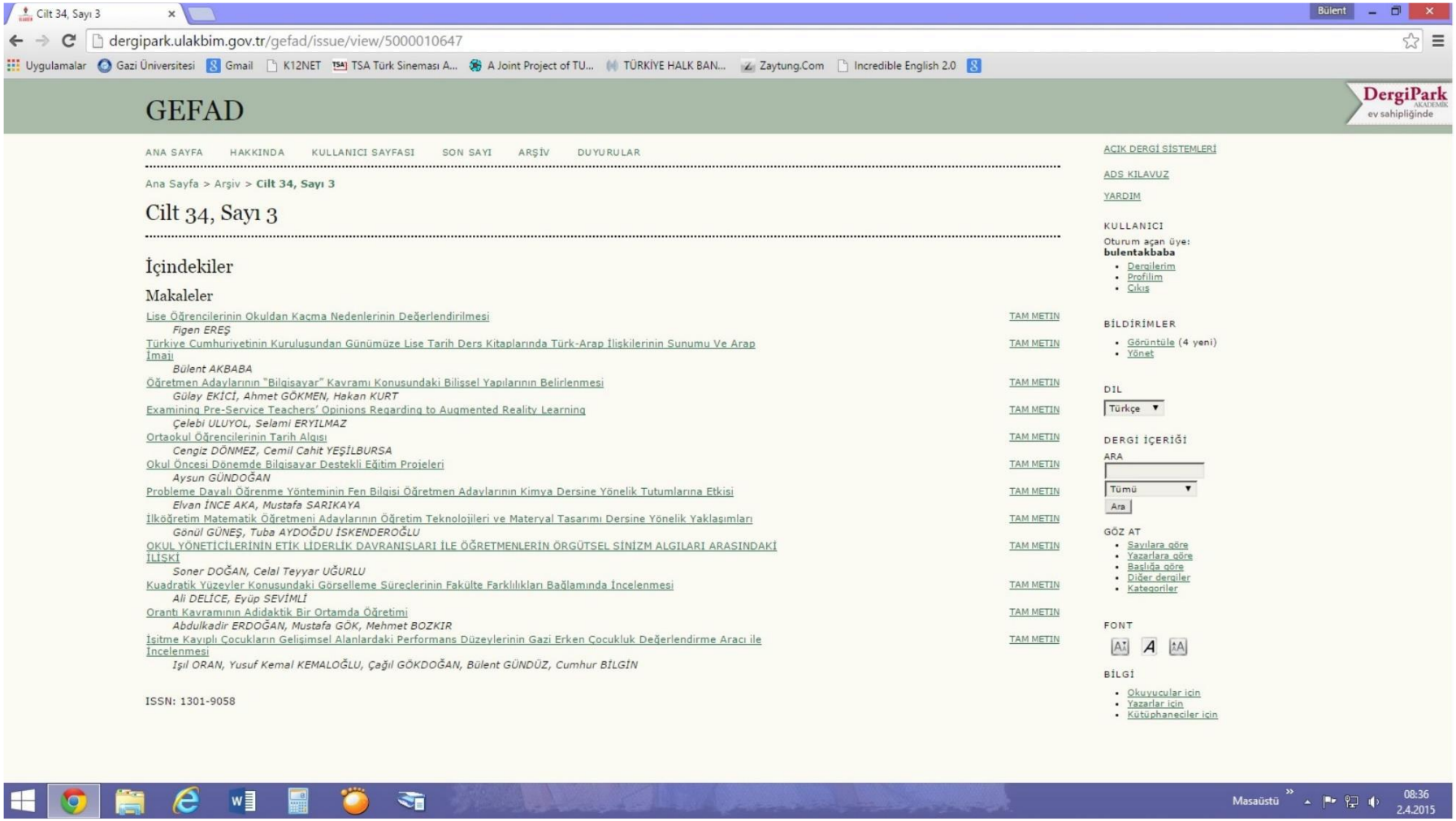
Cilt 34, Sayı 3
Bülent
dergipark.ulakbim.gov.tr/gefad/issue/view/5000010647
Uygulamalar
Gazi Üniversitesi
Gmail
K12NET
TSA Türk Sineması A...
A Joint Project of TU...
TÜRKİYE HALK BAN...
Zaytung.Com
Incredible English 2.0
GEFAD
DergiPark AKADEMİK ev sahipliğinde
ANA SAYFA HAKKINDA KULLANICI SAYFASI SON SAYI ARŞİV DUYURULAR
Ana Sayfa > Arşiv > Cilt 34, Sayı 3
Cilt 34, Sayı 3
İçindekiler
Makaleler
Lise Öğrencilerinin Okuldan Kaçma Nedenlerinin Değerlendirilmesi TAM METIN
Figen EREŞ
Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşundan Günümüze Lise Tarih Ders Kitaplarında Türk-Arap İlişkilerinin Sunumu Ve Arap İmajı TAM METIN
Bülent AKBABA
Öğretmen Adaylarının "Bilgisayar" Kavramı Konusundaki Bilişsel Yapılarının Belirlenmesi TAM METIN
Gülay EKİCİ, Ahmet GÖKMEN, Hakan KURT
Examining Pre-Service Teachers' Opinions Regarding to Augmented Reality Learning TAM METIN
Çelebi ULUYOL, Selami ERYILMAZ
Ortaokul Öğrencilerinin Tarih Algısı TAM METIN
Cengiz DÖNMEZ, Cemil Cahit YEŞİLBURSA
Okul Öncesi Dönemde Bilgisayar Destekli Eğitim Projeleri TAM METIN
Aysun GÜNDOĞAN
Probleme Dayalı Öğrenme Yönteminin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Kimya Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi TAM METIN
Elvan İNCE AKA, Mustafa SARIKAYA
İlköğretim Matematik Öğretmeni Adaylarının Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Dersine Yönelik Yaklaşımları TAM METIN
Gönül GÜNEŞ, Tuba AYDOĞDU İSKENDEROĞLU
OKUL YÖNETİCİLERİNİN ETİK LİDERLİK DAVRANIŞLARI İLE ÖĞRETMENLERİN ÖRGÜTSEL SİNİZM ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ TAM METIN
Soner DOĞAN, Celal Teyyar UĞURLU
Kuadratik Yüzeyler Konusundaki Görselleme Süreçlerinin Fakülte Farklılıkları Bağlamında İncelenmesi TAM METIN
Ali DELİCE, Eyüp SEVİMLİ
Orantı Kavramının Adidaktik Bir Ortamda Öğretimi TAM METIN
Abdulkadir ERDOĞAN, Mustafa GÖK, Mehmet BOZKIR
İşitme Kayıplı Çocukların Gelişimsel Alanlardaki Performans Düzeylerinin Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı ile İncelenmesi TAM METIN
Işıl ORAN, Yusuf Kemal KEMALOĞLU, Çağıl GÖKDOĞAN, Bülent GÜNDÜZ, Cumhur BİLGİN
ISSN: 1301-9058
AÇIK DERGİ SİSTEMLERİ
ADS KILAVUZ
YARDIM
KULLANICI
Oturum açan üye:
bulentakbaba
Dergilerim
Profilim
Çıkış
BİLDİRİMLER
Görüntüle (4 yeni)
Yönet
DIL
Türkçe
DERGİ İÇERİĞİ
ARA
Tümü
Ara
GÖZ AT
Sayılara göre
Yazarlara göre
Başlığa göre
Diğer dergiler
Kategoriler
FONT
BİLGİ
Okuyucular için
Yazarlar için
Kütüphaneciler için
Masaüstü
08:36
2.4.2015

GEFAD / GUJGEF 34(3): 337-356 (2014)

Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşundan Günümüze Lise Tarih Ders Kitaplarında Türk-Arap İlişkilerinin Sunumu ve Arap İmajı*

The Presentation of Turkish–Arabic Relations and the Image of Arabs in the History Textbooks since the Foundation of the Turkish Republic

Bülent AKBABA

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı. akbaba@gazi.edu.tr

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze kadar gelinen süreçte lise tarih ders kitaplarındaki Türk-Arap ilişkilerine yönelik söylemi ve Arap imajını analiz etmektir. Tarihsel araştırma ve tarama yöntemlerinin bir arada kullanıldığı çalışmanın amaçlı örneklemi, lise tarih kitaplarının yazımında etkili olan siyaset, eğitim ve fikir hareketlerine göre belirlenmiştir. Bu kriterler doğrultusunda belirlenen dönemlerin her birini temsilen liselerde okutulan tarih ders kitapları araştırma problemi bağlamında veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Lise tarih ders kitaplarındaki metinler doküman incelemesiyle analiz edilmiştir. Bu analizlerin sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkilerinin aktarımına dönemin siyasi iradesinin dünya görüşü yansımış olmakla birlikte, birbirinden farklı siyasi fikirlere sahip iktidarlar döneminde lise tarih ders kitaplarında aynı söylemin devam ettiği de görülmüştür. Lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkilerinin sunumu ve Arap imajının aktarımı tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda geçmişten günümüze doğru gelindikçe normalleşmekte, tarih yazımı daha bilimsel bir perspektif sunmakta, farklı milletlerin ötekileştirilmesinden uzaklaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Türk, Arap, İmaj, Lise, Tarih ders kitabı.*

---

* Bu çalışma 12-15 Mayıs 2013 tarihleri arasında Ürdün Amman'da gerçekleştirilen Uluslararası Türk-Arap Müşterek Değerler ve Kültürel Etkileşim Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the Turkish-Arabic relations and the Arabs image presented in the high school history textbooks since the foundation of the Turkish republic. The sample of this study, where historical research and survey model were used together, was determined in accordance with the political, educational and ideological statements appeared in high school history textbooks. The textbooks employed the respective periods determined in accordance to these criteria were used as the data collection tool within the context of the study. The texts and the documents present in the high school history textbooks were thoroughly examined using the document investigation method. According to these analyses although the high school history textbooks reflected the doctrine of the political authority of the time, almost the same statements were present about the image of the Arabs even if the political power changed. When we consider the presentation of Turkish-Arabic relations throughout the historical process of the presentations have been getting much more normalized in recent years the history is written from a more scientific perspective and the alienation of other nations have been avoided as much as possible.

Keywords: *Turkish, Arab, Image, High school, History textbooks.*

GİRİŞ

Alfred de Vigny "Asıl iktidarın kitapta olduğunu gördükten sonra, hükümdarlar da kaleme sarılıp kitap yazmaya başladılar" diyerek kitabın büyüleyici zenginlikteki gücünü vurgulamaktadır" (Akt. Ergin & Gözütok, 1996, s. 77). Bu gücü kullanmak isteyen iktidar sahiplerinin onaylanmış bilgi ve değerleri bir araya getirerek hedef kitleye sundukları ders kitapları kültür aktarımına aracılık etmekle birlikte politik bir söylem de taşımaktadır (Yılmaz, 2006). Ülkede yaşayan ve eğitim sürecinden geçen her bireyin temel bilgi, beceri, inanç, düşünüş ve değer yargısı örüntüsü bu ders kitapları tarafından şekillendirilir. Bu fonksiyonundan dolayı toplumun farklı kesimleri sosyal bilimler ile ilgili ders kitapları ile yakından ilgilenirler (Kabapınar, 2003). Ders kitaplarıyla ilgilenen bu kesimler ders kitaplarında sunulmaya çalışılan değerlerin zaman içindeki değişimini takip ederek bu süreçte siyasal ideolojilerin yetiştirmek istediği insan modelini tespit edebilmektedir (Yılmaz, 2006).

Ders kitapları içinde özel bir yere sahip olan; köklerimizi, belirli bir yerde niçin ve nasıl yaşadığımızı, bu yerin nasıl tanımlanıp nitelendirilebileceğini, bir başka deyişle gerçekte kim olduğumuzu açıklamaya çalışan tarih ders kitapları (Pingel, 2003), sadece yazarının/yazarlarının değil aynı zamanda kaleme alındığı dönemin politik atmosferinin etkisinde kalarak, o kitaba kaynak teşkil eden eğitim politikasını belirleyen siyasi iradenin de görüşlerini yansıtmıştır (Aktaş, 2006; Copeaux, 2000; Demircioğlu, 2009; Hayta & Karabağ, 2003; Kabapınar, 2003; Pingel, 2003; Yılmaz, 2006).

Genç kuşaklara toplumsal değerleri ve kültürel birikimi aktarmanın önemli bir aracı olarak görülen tarih ders kitaplarının yazımında bu amaç belirleyici olmakta, bu noktadan hareket eden ders kitabı yazarları, tarihi yanlı anlatmaktan çekinmemekte, bu durum tarih ders kitaplarının nesnelliğini tartışmaya açmakta; konuları anlatış biçimi, konulara verilen önem ve ağırlık, konuların içine yedirilerek sunulan ideolojik, sosyo-kültürel renkler tarih ders kitabının şeffaf olması gereken rengini oldukça bulanık hale getirmektedir (Hayta & Karabağ, 2003). "Tarih ile yalnızca ders kitapları aracılığıyla karşılaşan herhangi bir öğrencinin, tarihin; sınırlılıkları da olan belli bir yöntem yardımıyla, bir tarihçi tarafından geçmişin bazı yanlarının aydınlatılmış şekli olduğunu; ders kitabında anlatılan tarihin kul yapısı olduğunu ve geçmişin tamamı olmadığını fark edebilmesi zor görünmektedir" (Şahin & Köksal, 2003, s. 46). Kul yapısı olan tarih ders kitaplarının sunduğu bilgiyi sağlıklı bir şekilde yorumlayabilmemize katkı sağlayacak araçlardan bir tanesi de kitabın yazıldığı dönemdeki siyasi ve kültürel durumun analizi ve hâkim olan iktidarın söylemlerini tespit edebilmektir (Aktaş, 2006). Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze kadar gelinen süreçte lise tarih ders kitaplarının da söylemine doğrudan etki eden dönemlerin siyasi ve kültürel şartlarını ve hâkim olan iktidarın tutumunu kısaca özetlemek araştırmanın bulgularını anlamlandırabilmek açısından önem arz etmektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Osmanlı Devleti'nden devralınan tarih eğitimi anlayışı ve ders kitapları bir süre daha varlığını korumuş, 1924'te toplanan İkinci Heyet-i İlmiye' de Osmanlı ideolojisinin biçimlendirdiği ders programlarının ve ders kitaplarının değiştirilmesi kararına varılmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk müfredat programı olan

1924 müfredat programında, tarih dersi üzerinde de durulmuş, tarih programından saltanatla ilgili kısımlar çıkarılarak, İstiklâl Savaşı'nın tarihi, Türkiye Devleti'nin kuruluşu, Sevr ve Lozan Antlaşmaları, Cumhuriyetin İlanı, Hilafetin Kaldırılması gibi konular eklenmiştir. Böylelikle Cumhuriyet rejiminin tarihi de okullardaki tarih derslerinin bir parçası haline getirilmeye çalışılmıştır (Akdağ, 2005).

1929'dan sonra ülkedeki yönetici grubun dünya görüşünün netleşmesine paralel olarak tarih alanında da önemli çalışmalar yapılmış bu çalışmalar ilk meyvesini 1930'da yayınlanan "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı eserle vermiştir. Tadı pek beğenilmeyen bu üründe 7 yıllık Türkiye Cumhuriyeti tarihi sadece bir sayfada özetlenmiştir. Bu durum yazarların Türk tarihini yazma misyonunu ne kadar aceleye getirdiklerini göstermektedir. Bu kitaptaki problemlerin tespitinden sonra 1931 yılında "Türk Tarihinin Anahatları-Methal Kısmı" adıyla bastırılarak okullara yardımcı ders materyali olarak dağıtılmıştır (Behar, 1998). Mustafa Kemal döneminde ortaya konan Türk eksenli tarih yazımı ve öğretiminde evrensel boyutta Türk milletine dünya uygarlığı içinde bir yer bulma; millî boyutta da Türk milletine millî bir bilinç verme amacı güdülmüştür. Türk Tarih Tezi'ne uygun olarak Türkler, dünya medeniyetinin merkezine oturtulmuştur. Osmanlı yerine onun ölçüsünde bir uygarlık koyma çabasının söz konusu (Akkoç, 2008) olduğu bu tez ile devlet-millet-vatan bütünlüğünü tarihi bir perspektiften ele alarak millî devlet anlayışını ve ferdin kendine olan güven duygusunu geliştirmek amaçlanmıştır. Türk Tarih Tezi'nin ortaya konmasından sonra Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin ilk girişimi yeni okul kitaplarının yazılması oldu; bu öncelik ve görevin yerine getirilmesinde gösterilen çabukluk tarih reformunun yerleştirilmesinde okul kitaplarına verilen önemi yansıtmaktadır. Bu kitaplardaki, "Türklerden yalnız İslâm olduklarından sonraki zamanlarda değil, bilakis tarihin ilk çağından itibaren bahsedilmeye başlandığı ve tarihin her devrinde, dünyanın her kıtasında ve medeniyetin her safhasında Türklerin yeri ve payı olduğu görülmüş ve gösterilmiştir" düşüncesi dönemin eğitim ideolojisini yansıtmaktadır (Yılmaz, 2006). Bununla birlikte 1932'nin tarih ders kitaplarının ilk cildinde hümanist felsefenin de etkileri net olarak görülmektedir. Bu kitapta Klasik Antikçağ eski Türk Tarihinden on, İslam

tarihinden üç kat daha fazla yer tutmaktadır. Türkiye'nin, Batı'nın muasır medeniyet seviyesine erişme amacı, zaman içinde değişime uğrayarak Batı'ya tamamen bağlanmak anlayışına dönüşmüştür. Bu yaklaşımın temelinde ise cumhuriyeti kuran modern elit tabakanın pozitivist ilerlemeci, aydınlanmacı, seküler-laik ve milli devlet ideallerini savunmaları yer almaktadır. Bu yaklaşımın temelinde Türkiye'nin ilerlemesi ve aydınlanmasının ancak Batı modernliğinin sadece kurumsal düzeyde değil aynı zamanda kültürel boyutuyla da model alınmasına bağlılığı düşüncesi yer almıştır. Bu tezin gerçekleştirilmesi için İsmet İnönü döneminde (1938-1950) özellikle Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in de gayretleriyle millî tarih anlayışından yavaş yavaş uzaklaşılarak batı merkezli hümanist bir tarih anlayışı benimsenmiştir (Köremez, 2005).

1950'de iktidara gelen Demokrat Parti tarih eğitimini millîleştirmek amacıyla bazı girişimlerde bulunmasına rağmen bu dönemde, tarih ders programlarında yapılan değişiklikler tarih eğitimini millîleştirmeye yetmemiştir. Ders programlarında, hümanist tarih anlayışının ağırlığı yerini muhafaza etmiştir. Demokrat Parti döneminde Türk Tarih Tezinin Osmanlı Devleti'nin tarihsel mirasının reddine yönelik felsefesinden uzaklaşılarak, Osmanlı Tarihi daha yapıcı bir söylemle ele alınmıştır (Akça, 2007).

1961 asker darbesi ile başlayıp 1980 askeri darbesi ile biten 20 yıllık dönemin ilk yarısında 20 Ekim 1961'de kurulan Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün (TKAE), ikinci yarısında İbrahim Kafesoğlu'nun ve onun 14 Mayıs 1970'te kurduğu Aydınlar Ocağı'nın fikirlerinin etkileri görülmüştür. "İbrahim Kafesoğlu Kemalist tarihi aşırılıklarından arındırarak daha kabul edilir kılmış ve eğitimli okuyucu kitlesini Türk-İslam sentezi fikrine alıştırmıştır" (Copeaux, 2000, s. 66).

1980 askeri darbesinden sonra askeri yönetim, Atatürkçülük fikrinin önemini yeniden gündeme getirerek, bu fikrin Türk-İslam sentezi ile birleşimden oluşacak içeriğin günün şartlarına uygun bir eğitim programı oluşturacağına karar vermiştir (Aktaş, 2006). 1980 askeri darbesini gerçekleştiren askeri yönetimin eğitim ideolojisi genel hatlarıyla Turgut Özal ve Süleyman Demirel hükümetleri döneminde de devam etmiştir. 1997 yılında alınan sekiz yıllık kesintisiz eğitim kararı ve din eğitimi konusundaki kararlar Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminde kökten değişikliklere neden olmuştur. 2002 yılında

iktidara gelen AKP hükümeti döneminde ise eğitim sisteminde 2004 yılında radikal bir değişikliğe gidilmiştir. Bu dönemde siyasi iktidarın ideolojisini aktarma çabasından ziyade dünyadaki eğitim bilimi alanındaki gelişmeleri yakalayabilmek ve yıllardır ülkemizde uygulanan ve ürünlerinin çok da başarılı olmadığına inanılan eğitim felsefesinin değiştirilmesi fikri ve tüm ilk ve orta öğretim programlarının değiştirilmesi cumhuriyet tarihinin eğitim politikalarında ilk defa siyasi ideolojiden ziyade eğitim biliminin belirleyici olduğu bir yenileşme hareketini gündeme getirmiştir.

Amaç

Ülkelerin dış politikalarında diğer ülkelerle tarihleri boyunca kurdukları iyi ya da kötü ilişkiler, yaşanılan dönemleri ve gelecek dönemlerin şekillenmesini etkilemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi süreç içerisinde iyi veya kötü ilişkilerinin olduğu devletler ve toplumlar yaşanılan coğrafya, jeopolitik konum, din ve kültürü itibariyle hayli fazladır. Dolayısıyla tarih ders kitaplarımızda bunlardan etkilenmektedir (Uzun, 2009). Araştırmanın öznelerini teşkil eden Türklerle Araplar, yüzyıllar boyunca paylaşılmış bir tarihle, dinle ya da aynı toprak üzerinde yan yana yaşamakla yakınlaşmıştır. Her ortak yaşam türünde görülebileceği gibi, ilişkiler, tam bir uzlaşmadan en ödünsüz kine kadar çeşitlilik arz edebilmektedir (Copeaux, 2000). Bu noktadan hareketle Türklerin yaklaşık 1300 yıldır etkileşim içinde oldukları Araplara yönelik bakış açılarının ve Türk-Arap ilişkilerinin irdelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda cevaplanmaya çalışılacak soruları ise Etienne Copeaux özetlemektedir: "Türkiye Cumhuriyeti'nin lise tarih ders kitaplarını kullanarak Türk-Arap ilişkileri ve bu kitaplardaki Arap imajını belirlemek iki boyutlu bir tahlili zorunlu kılmaktadır. Bunlardan birincisi, bir halkın diğer bir halkın tarihini sahiplenme derecesi üzerinde insanı düşündürmektedir; ikincisi ise kendisini Müslüman dünyanın ilk laik cumhuriyeti ilan eden bir devletin yayımladığı ders kitaplarında İslam dini nasıl sunulmaktadır?" (Copeaux, 2000, s.203).

YÖNTEM

Araştırmada tarihsel araştırma yöntemi ve tarama yöntemi bir arada kullanılmıştır. "Tarihsel araştırmalar, dönemin dokümanları dikkatlice okunarak ya da o zamanlarda yaşamış kişilerle görüşmeler yapılarak gerçekleştirilir" (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2008, s. 17). Bu yöntemle araştırma konusunun tarihsel geçmişi ve gelişimi incelenir. "Tarama modelleri ise geçmişte ya da var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır" (Karasar, 2003, s. 77). Bu araştırmada dönemin dokümanları kullanılarak lise tarih ders kitaplarındaki durum betimlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından günümüze kadar liselerde okutulan tarih ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmada zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak veren, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Amaçlı örneklemi oluşturacak lise tarih kitaplarının belirlenmesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından günümüze kadar gelinen süreçte belirgin siyasi ve eğitim akımlarının gözlemlenebildiği dönemler kriter olarak alınmıştır. Bu süreç Türk Tarih Tezi'nin ortaya konmasından Atatürk'ün ölümüne kadar olan dönem (1931-1938), İsmet İnönü dönemi (1938-1950), Demokrat Parti dönemi (1950-1960), 1960-1980 arası, 1980 askeri darbesinden müfredat oluşturma ve ders kitabı yazımında radikal bir değişime gidildiği 2008 yılına kadar olan dönem, 2008 yılından günümüze kadar olan altı dönem olarak ele alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sistemini ve dolayısıyla ders kitaplarının yazımını da etkileyen tarihsel dönemleri temsil eden lise tarih ders kitaplarından elde edilmiştir.

Verilerin Çözümlenmesi

Verilerin çözümlenmesinde, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi kullanılmıştır. Örnekleme dahil edilen lise tarih ders kitapları Türk-Arap ilişkilerinin ve Arap imajının sunumu bağlamında incelemeye tabi tutulmuştur.

BULGULAR

Araştırmanın bulguları lise tarih ders kitaplarında yer alan Türk-Arap ilişkilerine ve Arap imajına yönelik alt başlıklar oluşturularak ele alınmış, bu başlıklara yönelik yorumlar lise tarih ders kitaplarından doğrudan alıntılarla verilerek karşılaştırmalı bir analiz yapılmaya çalışılmıştır.

Arapların İslamiyet Öncesindeki Sosyal Hayatı

Türk Tarih Tezi'nin ürünü olan Tarih II'de 106 sayfalık bir bölümde ayrıntılı bir şekilde sunulan İslam Tarihi ana başlığı altında yer alan "*Araplar, Ahlak ve Adetleri"* alt başlığında *"Araplar Sami ırkındandırlar. Büyük kısmı Bedevi denilen göçebelerden ibarettir. Arabistan'ın haşin iklim ve tabiatı bu göçebelerin hayat ve adetlerindeki ilkelliği devam ettirmiş ve korumuştur. Bedevîler çadırlarda yaşarlar. Süt, bulgur, bulunan yerlerde hurma, külde pişmiş arpa ekmeğiyle geçinirler. Kertenkele ve çekirge de yerler. Bütün işleri kadınlar görür. Bedevî Arapların en büyük toplumsal oluşumu kabiledir. Kabilenin irsî bir reisi bulunur. Bu reis her türlü davaya bakar. Kabileler arasında birbirlerini imhaya kadar varan kavgalar eksik değildir. Birkaç kabilenin savaş maksadıyla birleşerek Kait, Emir, Seyit namları verilen bir reisin idaresinde yaşadıkları da olmuştur; fakat yine her kabile kendi bağımsızlığını korur. Araplarda kâhinler, şairler ve irsi şerifler vardır*." (Tarih II, 2005, s. 80) şeklinde tanımlanmaktadır. Emin Oktay (1979)'a göre Cahiliye devri Arapları, küçük kızları diri diri toprağa gömmektedir. Kopraman ve arkadaşlarına (2004) göre "*Araplar yaşadıkları hayat tarzlarına göre ikiye ayrılıyorlardı: yerleşik hayat yaşayanlar, göçebe hayat yaşayanlar. Şehirde yaşayan Araplar genellikle tarım, ticaret ve şehir*

hayatının gerektirdiği mesleklerle uğraşıyorlar ve geçimlerini bunlarla sağlıyorlardı. ...Bedeviler ise sürülerin peşinde mevsimlere göre, uygun otlak ve yaylaklar arasında dolaşırlardı. ...Bedevi toplumun temeli, kabile teşkilatıdır. ...Bedevi kadın şehirde yaşayan kadından daha özgürdü. Ancak her ikisi de erkekleri ile eşit değildi. Ailede erkek çocuk önemliydi, kız çocuk doğuran kadın suçlu görülürdü. Bazen de kız çocukları öldürülürdü. Kadının miras hakkı yoktu." (s. 73). Tarih 9' a (2012) göre "*Arapların şehirde yaşayanlarına medeni, çölde yaşayanlarına bedevi denilirdi. Bedeviler daha çok göçebe biçiminde yaşar ve hayvancılıkla uğraşırlardı. Çöl şartlarına dayanıklı olan deve ile koyun, keçi ve at beslenirdi. Medeniler ise tarım ve ticaretle geçinirlerdi*." (s. 105). Tarih II'de İslamiyet öncesi Arap toplumundaki Bedevi-Medeni ayrımı dile getirilmemiş, Bedevi toplumun ilkelliği göz önüne serilmiş, kadının toplumdaki rolüne ilişkin genellemelere başvurulmuştur. Son dönemin lise tarih kitaplarında ise İslamiyet öncesi Arap toplumundaki Bedevî-Medeni ayrımından yola çıkılarak bu iki topluluğun hayat tarzları açıklanmaya çalışılmış, İslamiyet öncesi Arap toplumunda en çok eleştiriye maruz kalan kız çocukların öldürülmesi hadisesi de tarih ders kitaplarında kendine yer bulmuştur.

Hz. Muhammed'in Hayatı ve Peygamberliği

Tarih II'de (2005) yer alan "*Muhammed'in çocukluğuna ve gençliğine ait bilgilere sonradan katılmış çok uydurma şeyler vardır; onun vatandaşlarını dine davete başladıktan sonraki hayatı daha çok bilinmektedir.*" (s. 89) ifadeleri ile eserin müellifleri yeni cumhuriyetin genç nesillerine Hz. Muhammed'in hayatına şüpheyle bakmalarına yönelik bir telkinde bulunmaktadır. Tarih II'de (2005) "*Muhammed'in koyduğu esasların toplu olduğu kitaba Kur'an denir. Bu esasları içeren cümlelere ayet, ayetlerden meydana gelen parçalara da sure derler. İslam rivayetlerinde bu ayetlerin Muhammed'e Cebrail adında bir melek aracılığıyla Allah tarafından vahiy, yani ilham edildiği kabul olunur*." (s. 90) ifadeleri yer almaktadır. Eserin müellifleri bu cümlelerde anlatılan olaya taraf olmadan aktarım tarzını benimsemişlerdir. Aynı eserde Hz. Muhammed'in vahiy fikrini kendi oluşturduğu fikri savunulmuş, Allah'ın rolü göz ardı edilmiştir. Kitabın söylemi, insanları şok

etme riskini de göze alarak, bilinçli bir şekilde Muhammed'in yaşamını dünyevileştirmeyi hedeflemektedir. Ama aynı zamanda, yazarların duraksamalarının hissedildiği beceriksiz söylemde (Copeaux, 2000) başlangıçta doğruluğunu sorguladıkları fikrin nihayetinden insanları derinden etkilediğini kabul eder bir tutum sergilemişlerdir. Kitabın yazarları Hz.Muhammed'in ölüp gittikten on dört asır sonra bile İslamiyet'in, hâlâ kalpleri titrettiğini ifade ettikleri cümlelerle tutarlılık göstermeyen bir başka paragrafta ise "…*Çünkü bunlar dini hislerden çok Muhammedin siyasi ve askeri gücünden korktukları için ona tabi olmuşlardı ve bu bağlılığı esaret sayıyorlar ve bundan kurtulacakları günü bekliyorlardı.*" (Tarih II, 2005, s. 116) diyerek Hz. Muhammed'in hayatta olduğu dönemde onunla beraber yaşamış Mekkeli Arapların İslam dinini zorla kabul ettikleri ve ondan bir an evvel kurtulmak istediklerini vurgulamaktadırlar. Kafesoğlu ve Deliorman (1977) ise peygamberlik olayını ve vahiy meselesini "*Kırk yaşına bastığı yıl, ramazan ayının 27. gecesi, yine Hira'daki mağarada iken nurdan bir varlık (Cebrail) kendisine seslendi. Vahyin başlangıcı bu olaydır. Hz. Muhammed'in anlattığına göre, Cebrail Onu üç kere kuvvetle sıkmış ve okumasını söylemişti. Hz. Muhammed okuma bilmediğini söyleyince, Cebrail demişti ki: "Rabbinin adı ile oku… O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku… Senin Rabbin niyetsiz kerem sahibidir… İnsana bilmediği şeyleri öğretti…(El A'lak Suresi)*" (s. 4) ifadeleriyle dile getirmekte, Kemalist tarih yazıcılarının saklamaya çalıştığı Allah'ın rolünü çok açık bir şekilde ortaya koymakta, İslam Peygamberine saygı ifadesi olarak Hz. Muhammed demekte, İslam'ın kutsal kitabının ilk ayetlerini de tüm okuyuculara kanıt olarak sunmaktadır. "1930'larda dinsel olaylar konusunda laik bir söylem bulmaya çalışan Kemalist devletin iradesinin, Kuran'ın vahyedilmesinin bugünkü Türkiye'de taşıdığı anlam açısından, artık ayakları havada kalmıştır: Vahiy Müslüman Türkiye'nin köken olayı, Türk-İslam sentezi yandaşlarının ve pek çok okul kitabı yazarının öz olarak kabullendikleri, Türk kimliğinin dinsel boyutunun köküdür" (Copeaux, 2000, s. 213).

Türklerle Arapların Karşılaşması

Tarih II'de (2005) yer alan "*Arapların Türkler hakkında uyguladıkları siyaset, zulüm ve topluca öldürmelerle özetlenebilir. Arapçılık siyasetini takip eden Emeviler devrinde Araplar Türklere, İslam dinini kabul edenlerine dahi aşağılayan gözle bakmak istemişlerdi; hâlbuki Türkler kendilerini Araplardan çok yüksek görürlerdi. ...Bir asra yakın devam eden bu tahripkâr Arap istilasının biricik ve uğursuz sonucu şu oldu: Türkellerindeki yüksek medeniyet bütün eserleriyle beraber mahvoldu. Bunca bayındır ve zengin şehir birer birer harabe haline geldi.*" (s. 145-146) ifadeleri Emevilerin Türklere yaptıkları zulmü gözler önüne sermeye çalışmış, bununla beraber Türklerin kendilerini Araplardan çok üstün gördükleri ifadesi de unutulmamıştır. Tarih 9'a (2012) göre "*Arap orduları, Muaviye'nin halife olmasından sonra Türklerle mücadele etti ve bu mücadelelerde Horasan bir üs olarak kullanıldı. Bölgede Türkler, kalabalık olmalarına rağmen siyasi birlik oluşturamadılar. Bu durum Arapların bölgeyi fethini kolaylaştırdı. Türgeş Kağanı Sulu Han, Emevi valisini yendiyse de daha sonra geri çekilmek zorunda kaldı (720)."* (s. 121). Buradaki ifadelere göre 1932'de ilk baskısı yapılan Tarih I'deki söylem 2012 yılında lise tarih ders kitabında yer almamaktadır. Emevilerin Türkler üzerine uyguladıkları düşmanca siyaset, Kuteybe'nin Türklere yaptığı zulüm 2012 yılının kitabında yer almamış, bölgede Emevi ilerleyişi Türklerin siyasi birlik oluşturamamasına bağlanmıştır.

Türklerin İslamiyet'i Kabulleri

Tarih II'de (2005) yer alan "*Arapların istila amaçlarını İslamlığın yayılması gibi dinî bir ülküye atfetmek kesinlikle doğru değildir. Özellikle Emevî halifelerine, inanmadıkları ve çok kere aşağıladıkları Muhammed dininin yayılması gibi bir amaç atfetmek, gerçekten çok uzaklaşmaktır. Onlar yalnız zengin ve bayındır ülkeleri talan etmek, gittikçe genişleyen bütçelerine yeni yeni gelir kaynakları bulmak gibi alçakça emeller arkasında koşmuşlardır. Asırlardan beri hâkim yaşayan Türkler, doğal olarak bu çapulcuların hükmü altına giremezlerdi. İslam dinini kabul ederek efendilikten mevaliliğe (köleliğe) inemezlerdi. Bunun içindir ki Emeviler bir asra yakın bir müddet uğraştıkları halde Türkler arasında İslam dinini yayamamış ve küçük Türk beyliklerini*

bile hâkimiyetleri altına alamamışlardır. Türkler ancak kendilerini köle yapmak isteyen Arapların efendisi olmaya karar verdikten sonradır ki, kütle halinde İslam dinine girmişlerdir." (s. 146) ifadeleri Türklerin Araplara köle değil efendi olmaya karar verdikten sonra İslam dinini kabul ettiklerini vurgulamaktadır. Emin Oktay (1979) ise "*Emeviler zamanında Araplarla devamlı bir surette mücadele eden Türkler, Abbasilerin iş başına geçmeleri üzerine İslâmlığa karşı büyük bir ilgi göstermeye ve İslamlığı benimsemeye başladılar. Zira Abbasiler, Emeviler gibi koyu bir Araplık siyaseti gütmüyorlar, bilakis kendilerini halifelik makamına getiren Türklere ve Arap olmayan Müslüman milletlere karşı iyi bir niyetle hareket ediyorlardı. Onların yumuşak siyaseti Türk milletinin Müslüman olmasına yardım etti*." (s. 97-98) diyerek Türklerin Abbasilerin efendisi olma isteklerinden ziyade Abbasilerin Türklere karşı tutumlarının Türklerin İslamiyet'i benimsemelerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu söylem bundan sonraki tüm lise tarih ders kitaplarında da yer almıştır.

Arapların I. Dünya Harbindeki Tutumu

Türkler ile Araplar arasında 1916'da yaşanan kopuşun sertliği Kemalist dönemin tarih ders kitaplarında net bir şekilde görülmektedir. Tarih III'te (2005) I. Dünya Savaşı'na ilişkin dersin "Halifeliği Savaşta Kullanmaya İlişkin Alman Umutları" başlıklı paragrafında "*Almanya Devleti Büyük Savaş sırasında, müttefiki olan halifelik sıfatından yararlanmak arzusunda bulundu. Halife namına birtakım fetva ve beyannameler yazdırıp, muhtelif Müslüman dillerine tercüme ettirerek, bütün dünya Müslümanlarına dağıttırdı. ...Fetva ve beyannamelere pek kulak asan bulunmadı. ...Osmanlıya doğrudan doğruya tabi olan Müslümanlar, özellikle Araplar, halifeliğe ihanetle düşmanlarının tarafına geçip Osmanlılar aleyhine savaşa katıldılar. Bunların başında Peygamber sülalesinden geldiğini iddia eden Mekke Şerifi ve oğulları da vardı!..*" (s. 309) ifadeleriyle Arapların hıyaneti dile getirilmektedir. Akşit ve Oktay'a (1953) göre "*Bundan sonra İngilizler Hicaz ve Filistin Araplarını isyana teşvik ederek Osmanlıları bu cephelerde müşkül bir duruma soktular. Mekke Emiri Şerif Hüseyin, Arap isyanının elebaşısı oldu. Hicaz elimizden çıktı. Yemen istiklalini ilan etti. Arapların ihaneti ve düşmanla bir olup bizi arkadan vurmaları bu cephedeki*

muharebeleri çok kötü bir duruma soktu." (s. 274). Enver Ziya Karal I.Dünya Harbi'nde Arapların durumunu aktarırken Tarih IV'deki kadar sert bir söylem kullanmamakla birlikte Arapların İtilaf devletleriyle birlikte olduğunu dile getirmektedir. Mumcu ve Su (2003) Karal'ın görüşlerine benzer açıklamalarla "*Yüzlerce yıl Osmanlı Devleti'nde huzur içinde yaşayan, askere bile alınmayan Araplar, İngiliz casusular tarafından kışkırtıldılar. Türk birlikleri bir yandan ayaklanan Araplarla, bir yandan da İngilizlerle uğraşmak zorunda kaldılar.*" (s. 30-31) ifadesiyle Arapların İngilizlere hizmet ettiği dile getirilmiş, Kanal Cephesindeki başarısızlıkta Arapların İngilizlere desteğinin etkili olduğunu vurgulamıştır. Arapların 1916'daki tutumu nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti'ndeki inkılâp tarihi kitaplarında bu konuyla ilgili olarak kullanılan anahtar-sözcükler uzun süre hıyanet, kışkırtmak, düşmanla bir olmak, arkadan vurmak olarak kalmıştır. Son yıllarda ise bu konuda uzlaşma düşüncesine doğru kuşku duyulamayacak bir evrim gözlenmekte, bu gelişme iki işaretle kendini ortaya koymaktadır. Her şeyden önce, yakın tarihli birçok metin, "Osmanlılar Araplarla savaşmak zorunda kaldı" deyimini kullanarak, bir tür üzüntüyü dile getirmektedir En yakın tarihli ders kitaplarında düşman artık Arap değil İngiliz'dir. En sert sözcükler, özellikle de "ihanet" yok olmuş ve 1993'te, 1933'ün kin dolu söyleminden oldukça uzaklaşılmıştır (Copeaux, 2000). Kopraman ve arkadaşları (2004) I. Dünya Savaşı'ndaki cepheleri anlattıkları bölümde bu konuyu sadece "*Bu cephede hem İngilizler, hem de Mekke Emiri Şerif Hüseyin ile mücadele edildi.*" (s. 66) cümlesiyle özetlemiştir. 2012-2013 eğitim yılında liselerde okutulan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitabında (2012) ise "*Kanal Cephesi'ndeki yenilgi üzerine kuzeye ilerlemek isteyen İngilizlerle savaşıldı. Arap kabilelerinin de yardımıyla İngilizler Suriye'yi ele geçirdi.*" (s. 22) denilerek daha önceki dönemin ders kitaplarına göre daha yumuşak bir tabirle Arap kabilelerinin Osmanlı Devleti'ne İngilizlere yardım ettiği dile getirilmiştir.

Halifeliğin Kaldırılması

Karal'a (1971) göre "*Mustafa Kemal ve arkadaşları, milliyetçilik temelleri üzerinde yükselecek bir Türkiye'de halifeliği görmek istemiyorlardı. Çünkü Türkiye iç işlerine*

hiçbir devletin karışmasını istemezken, başka devletlerin iç işlerine karışmak için halifelikten istifade etmeyi nasıl düşünebilirlerdi; bundan başka halifelik dine aykırıdır diye yapılması düşünülen ıslahatın önüne de dikilebilirdi. Bu itibarla halifeliğin ilk fırsatta kaldırılması düşünülmekte idi." (s. 140). Karal, ayrıca İsmet İnönü'nün "*Türk milleti en elim ıstıraplarını halife ordusundan çekmiştir. Bir daha çekmeyecektir.*" sözünü de ekleyerek hilafetin Türk milleti için ne kadar zararlı olduğunu ve bir an önce kaldırılması gerektiğini İkinci Adama söylettirmektedir. Enver Ziya Karal'ın cümlelerinin tekrarı Mükerrem K. Su ile Kamil Su'nun kitabında da yer almaktadır. Karal'ın olayı İsmet İnönü'nün cümleleriyle bağlamasına paralel olarak Su ve Su'da (1972) halifeliğin kaldırılması ile ilgili sözü Atatürk'e bırakmaktadır: "*Biz Türkler bütün tarihi hayatımızca hürriyet ve istiklale timsal olmuş bir milletiz. Kıymetsiz hayatlarını iki buçuk gün fazla, sefilâne sürdürebilmek için, her türlü mezelleti mubah gören halifeler oyununu da sahneden kaldırabileceğimizi gösterdik. Bu suretlerle devletlerin, milletlerin yekdiğeri ile münasebatında şahısların, bahusus mensup olduğu devletin zararına da olsa, şahsi vaziyet ve hayatlarından başka bir şey düşünmeyecek pespayelerin ehemmiyeti olamayacağı malum hakikatini teyit ettik...*" (s. 119). Mustafa Kemal'in bu sözlerinde de halifelere yönelik genel bir aşağılama dikkat çekmektedir. Serdarlar ve Çetinkanat (1972)'da Cumhuriyet hükümeti için uygarlık yolunda ilerleme ufuklarının açılmış olması bakımından da Halifeliğin kaldırılması önemli bir olay olarak görülmüştür. Kemalizm fikrinden esinlenen tarih ders kitaplarında halifelik müessesesini yok saymak, Türklere zarar verdiğini dile getirmek, gözden düşürmek ve aşağılamak gözlemleyebildiğimiz yaklaşımlardır. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük'te (2012) "*…Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk milletini temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi yönetim gücünün merkezi hâline geldi. Başta halifelik kurumu olmak üzere millî egemenlik anlayışı ile bağdaşmayan tüm kurumların kaldırılması yoluna gidildi.*" (s. 77-78) ifadeleri yer almaktadır. İncelediğimiz inkılâp tarihi ders kitapları içinde en son tarihli olan bu eserde halifeliğin kaldırılması mevzuunda Osmanlı Hanedanı ve Araplara yönelik bir aşağılama yer almamakta, İngilizlerin halifelik kurumunun işlevini bitirmek için çaba sarf ettiği dile getirilmekte ve tüm Müslümanları temsil etmesi yönüyle Türkiye'nin dış politikasını da

etkilediği bu anlamda risk oluşturduğu ve TBMM'nin üzerinde siyasi bir gücün varlığının istenmediği ifade edilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkilerinin aktarımına dönemin siyasi iradesinin dünya görüşü yansımış olmakla birlikte, birbirinden farklı siyasi fikirlere sahip iktidarlar döneminde aynı lise tarih ders kitaplarının okutulduğu ve aynı söylemin devam ettiği de görülmüştür. Genel manada Türk-Arap ilişkilerine bakış ve Arap imajı sadece millet ekseninde ele alınmamış İslam dini belirleyici unsur olmuştur. Türk Tarih Tezi'nin ürünü olan dört ciltlik lise tarih kitaplarında pozitivist-laik söylemin izleri net bir şekilde gözlemlenmektedir. Bu kitaplar ve bu fikrin etkisinde kalınarak yazılan diğer lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkilerinde Türklerin Araplardan üstün bir millet olduğunun izleri görülmekte, Arap imajı ise genel manada negatif bir şekilde tasvir edilmektedir. Lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkilerinin aktarımında ve Arap imajının sunumunda 1931-1938 ile 1938-1950 söylemi birbirine daha yakın bir çerçeve sunmakta, 1950'de kısmen değişim gözlemlenmekte, Türk-İslam sentezinin belirginleştiği 1977 ve sonrasındaki dönemin lise tarih ders kitaplarında ise hümanist söylemden uzaklaşma gözlemlenmektedir. Lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkilerinin sunumu ve Arap imajının aktarımı tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda geçmişten günümüze doğru gelindikçe normalleşmekte, tarih yazımı daha bilimsel bir perspektif sunmakta, farklı milletlerin ötekileştirilmesinden uzaklaşılmaktadır. Kemalist felsefenin dört ciltlik tarih ders kitaplarında İslam dinine ve Hz. Muhammed'e yönelik metinlerde yazarların kendi fikirleriyle çatıştığı, İslam dininin ortaya çıkışıyla ilgili olaylarda tarafsız bir nakil söylemini tercih ettikleri, İslam dininin temel değerlerinin aktarımında ise aşağılayıcı ifadelere de yer verdikleri gözlemlenmiştir. Lise tarih ders kitaplarının İslam dinine yönelik söyleminde 1950 sonrası önemli değişiklikler görülmekte, Türk-İslam sentezinin etkisi 1970'lerden günümüze kadar gelmektedir. Bu konunun anlatımında laik söylemden uzaklaşılmıştır. Dünyanın ilk laik Müslüman ülkesinin lise tarih ders

kitaplarında İslam dininin sunumu özellikle 1977 sonrası dönemde sahiplenme derecesindedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin lise tarih ders kitaplarındaki Arap imajına en çok zarar veren iki olay ise Emevilerin Türklere yaklaşımı ve 1916'da Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devleti'ne karşı İngilizlerin teşvikiyle isyan edişidir.

KAYNAKLAR

Akça, N. (2007). *Demokrat parti iktidarından 1980 ihtilaline eğitim politikaları ve bu politikaların tarih ders kitaplarına yansıması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Akdağ, H. (2005). *Tek parti ve demokrat parti dönemi lise tarih ders kitaplarının muhtevası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Akkoç, A. (2008). T*arih yazımı ve tarih eğitimi açısından tarihsel bilgi:1930-1950 arası lise tarih kitapları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Akşit, N. & Oktay, E. (1953). *Öğretmen okulları kitapları tarih II.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Aktaş, Ö. (2006). *Cumhuriyet devri tarih ders kitaplarında Rusya imgesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Behar, B. E. (1998). *İktidar ve Tarih Türkiye'de Resmi Tarih Tezinin Oluşumu (1929-1937).* İstanbul: Afa Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PegemAkademi.

Copeaux, E. (2000). *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine* (Çev. Ali Berktay) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih ders kitaplarının demokrasi eğitimi açısından değerlendirilmesi: tarih öğretmenlerinin görüşleri, *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu* (28-30 Mayıs 2009). Uşak: Uşak Üniversitesi.

Ergin, A. & Gözütok, D. (1996). İlköğretim ders kitaplarının değerlendirilmesi (hayat bilgisi örneği), *Türkiye'de ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları*, Ankara, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu.

Hayta, N. & Karabağ, Ş.G. (2003). Tarih ders kitapları nasıl analiz edilmelidir? N. Hayta (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (31-45). Ankara: Nobel.

Kabapınar, Y. (2003). Bir öğretim materyali olarak hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitapları. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (317-342), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Kafesoğlu, İ. & Deliorman, A. (1977). *Lise II Tarih Ders Kitabı.* İstanbul: Atlas Yayıncılık.

Karal, E. Z. (1945). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944).* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Karal, E. Z. (1971). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965).* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (Gözden geçirilmiş 12. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kopraman, K.Y., Yediyıldız, B., Alpaslan, Y., Ercan, H. Y., Ergenç, Ö., Genç, R., İzgi, Ö., Metin, H., Önsoy, R. & Turgut, R. (1993). *Tarih Lise 2*, İstanbul: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Kopraman, K.Y., Yediyıldız, B., Ercan, H. Y., Ergenç, Ö., Genç, R., İzgi, Ö. & Önsoy, R. (2004). *Tarih lise 1*. İstanbul: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Köremez, B. (2005). *Demokrat Parti Dönemi Liselerde Tarih Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Mumcu, A. & Su, M. K. (2003). *Lise Ve Dengi Okullar İçin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Oktay, E. (1979). *Tarih 2.* İstanbul: Atlas Yayınevi.

Pingel, F. (2003). *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi*. (Çev. Nurettin Elhüseyni) İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Serdarlar, N. & Çetinkanat, F. (1972). *Türkiye cumhuriyeti tarihi 1918-1964.* İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Su, M.K. & Su, K. (1972). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. İstanbul: Kanaat Yayınları.

Şahin, M. & Köksal, H. (2003). Tarih ders kitapları ve tarihin mantığı, N. Hayta (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (46-79), Ankara: Nobel.

Tarih I (2003). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Tarih II (2005). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Tarih III (2005). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Tarih IV (2004). İstanbul: Kaynak Yayınları.

T.C. inkılâp tarihi ve atatürkçülük (2012). İstanbul: MEB Devlet Kitapları.

Uzun, H. (2009). *Lise Cumhuriyet Tarihi Ders Kitaplarında Türk-Arap İlişkileri (1923-2007).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi, Çanakkale.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Gözden geçirilmiş 6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, M. (2006). *1938-1960 Yıllarında Türkiye'de Kullanılan Tarih Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

SUMMARY

The purpose of this study is to analyze the statements about the Turkish-Arabic relations and the image drawn about the Arabs in the high school history textbooks used since the foundation of the Turkish republic.

The study was carried out by the joint use of historical research and survey models. The sample of the study was selected in the context of targeted sampling. The sample was based on the policy, culture and ideology predominant in the high school history textbooks throughout the republican era. The textbooks used in different periods were determined in accordance with these criteria and used as the data collection tools. The data obtained were analyzed by the document investigation method based upon the analysis of the written material about the cases.

In the second volume of four volume textbooks of Kemalist history education textbooks based upon the principles of the founder of the republic Mustafa Kemal Ataturk. It was stated in those books that the first years of Prophet Mohammed should be approached with suspicion since most of the information about this period was fabricated. It was mentioned that holly messages were made up by him and the role of God (Allah) was underestimated. In these series which are written with positivist laic eulogy the Prophet

Mohammed was said to have a mortal life as everybody. However in the high school textbooks after 1970 the presentations of the life of Prophet Mohammed, his prophecy, the holly messages he received and the foundation of the Islamic religion were markedly different than those used in 1930s. The Prophet of Islam was shown proper respect and the foundation of the Islamic religion was presented in a much sounder manner giving proper references from the Islamic sources and Holly Quran.

In Kemalist literature during the first years of the republic the history textbooks based upon the superiority of the Turkish people, the books used to say that when the Turks first met Arabs they did not yield to them due to the hostile attitudes of the Emevi Arabs towards them. However in 2012 the revised versions of the history textbooks contain no statements of the hostile attitudes of the Emevi Arabs.

The reason for the choice of Islam Religion by the Turks was related to the fact that they wanted to be the master of the Arabs stated in the textbooks as a product of the Turkish History Thesis. However in the textbooks written in accordance with the Turkish-Islamic synthesis method the reason effective in the Turks accepting the Islamic religion was the positive attitude of Abbasi caliphates toward them on the contrary to the Arabic nationalism adopted the Emevi caliphates. The opinion towards the Emevies in the Turkish history textbooks were generally low through the period of which started in the first years of the republican era and has continued up to now. However, the opinions about the Abbasies are generally positive.

The Turkish revolutionary history told in the final volume of 2012 edition of the four volumes Turkish History Thesis which covers a time span of 1933-2003 has a deep effect upon the secondary education history textbooks. In this era Islam religion was held responsible for disregarding the Trablusgarp battle, treason and disloyalty of Macca mayor Serif Huseyin who rebelled against the Otoman rule, and dysfunction of the caliphacy which was harming the Turkish nation and finally led to its abolishment. The textbooks also stated that the Arabic letters were not compatible with the Turkish language and Islamic calendar prevented the establishment of harmony with the developed contraries. In these texts the Arab nation is not recognized and they are described as traitor, disloyal and fundamentalist people. However in the revision

process which was started in 2004 and has continued up to now, the Arab nation was described without alienation with a much scientific and high quality manner.

Although the high school history textbooks used to reflect the ideology of the political power of that particular period, the statements about the Turkish-Arabic relations were observed to be unchanged. The outlook towards the Turkish-Arabic relations and Arab image were not based solely on the nationalistic values but they were also affected by the Islamic values. The presentation of the Turkish-Arabic relations and the illustration of the Arab image in the high school history textbooks were similar in 1931-1938 and 1938-1950 periods. The statements were observed to show a partial change and after 1977 when the Turkish-Islamic synthesis became apparent and there was an obvious alienation from humanist statements employed before. When we take the historical process into account the Turkish-Arabic relations are observed to be normalized as the time passes and the history writing process is based upon a much more scientific perspective which prevents the alienation of the other people.